

**EEN MISLUKTE OPGRAVING
IN HET PAND HERESTRAAT 22
TE GRONINGEN**

A.R. Wieringa

Stadse fratsen 16

maart 2009

**EEN MISLUKTE OPGRAVING
IN HET PAND HERESTRAAT 22
TE GRONINGEN**

A.R. Wieringa

Stadse fratsen 16

maart 2009

(Archeologische basisrapporten
Dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken
van de Gemeente Groningen
en
Stichting Monument & Materiaal
Groningen)

Deze basisrapporten bevatten een weergave van de resultaten van archeologische (deel)onderzoeken die binnen de gemeente Groningen zijn uitgevoerd. De Stadse fratsen zijn beschikbaar op de internetsite: www.stichtingmenm.nl

ISBN/EAN: 978-90-78589-16-7

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1. Inleiding	
1.1 Aanleiding van het onderzoek	1
1.2 Ligging van het onderzoeksterrein	1
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	2
1.4 Beknopte voorgeschiedenis en archeologische verwachting	2
1.5 Bodem	2
2. Werkwijze	3
3. Resultaten	3
4. Aardewerk	4
5. Synthese en conclusie	6
Literatuur	6
Bijlagen	
Bijlage 1. Technische en administratieve gegevens	

Samenvatting

Naar aanleiding van een verbouwing en uitbreiding vond in de winter van 2003-2004 beperkt archeologisch onderzoek plaats in het pand Herestraat 22. De locatie is gelegen in het hart van historisch Groningen en een opgraving zou aanvullende informatie kunnen geven over het ontstaan en de ontwikkeling van de stadskern. Gedocumenteerd werden een laat-middeleeuwse beerput en een nieuwe-tijdse waterkelder en funderingen. Oudere sporen werden niet aangetroffen, omdat de ontgraving niet tot op het niveau van deze sporen reikte.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In december 2003 en januari 2004 werd het pand Herestraat 22 grondig verbouwd en uitgebreid naar het oosten. Bij deze uitbreidingswerkzaamheden zou de grond tot op een diepte van 75 cm beneden maaiveld uitgraven worden. Omdat het bodemarchief verstoord zou worden, was archeologisch onderzoek noodzakelijk.

1.2 Ligging van het onderzoeksterrein

Het onderzochte terrein ligt in de historische binnenstad van Groningen, ingeklemd tussen de Herestraat en de Gelkingestraat (afb. 1). Beide straten maken deel uit van het middeleeuwse stratenpatroon. De oudste stenen bewoning langs deze straten stamt uit de 13e eeuw. Het onderzochte deel van het terrein maakte vroeger deel uit van het perceel Gelkingestraat 13a.

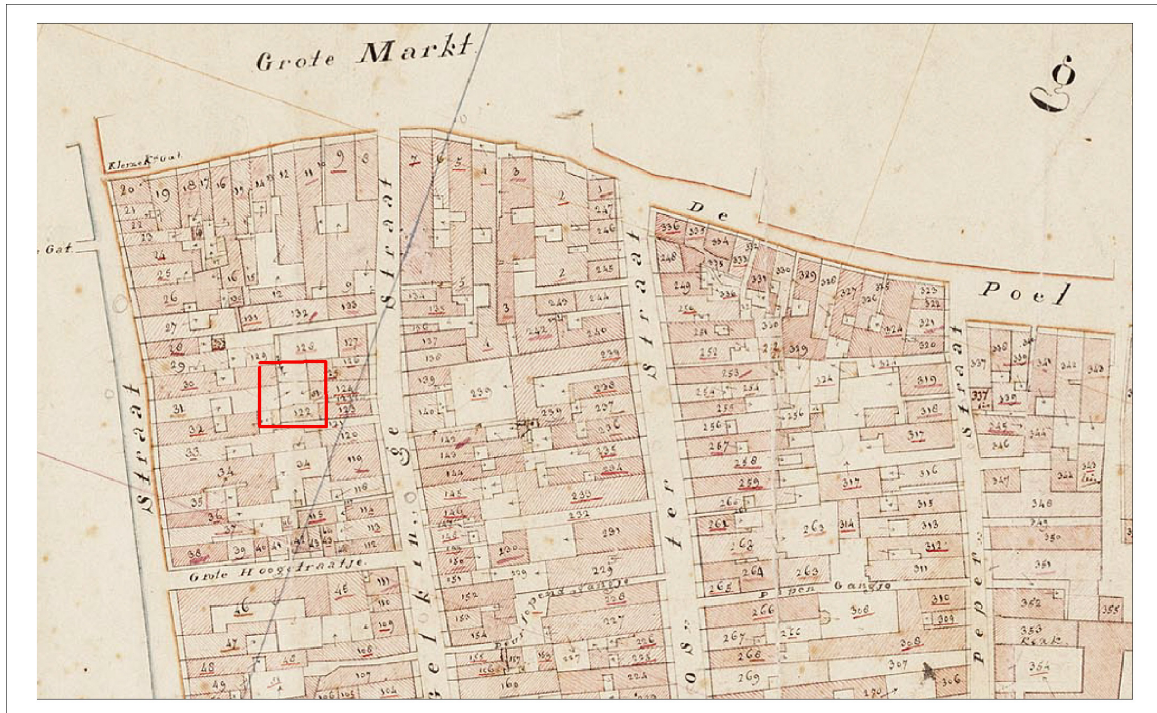

Afb. 1. Kaart van Groningen met de ligging van de onderzoekslocatie

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

In het algemeen draagt archeologisch onderzoek in het centrum van Groningen bij aan het lopende onderzoek naar het ontstaan en de ontwikkeling van de stadskern.

Doel van dit onderzoek was het vastleggen van archeologische gegevens die bij het tot op een diepte van 75 cm uitgraven van de 80 m² grote opgravingsput verloren zouden gaan. Deze gegevens zouden een aanvulling kunnen vormen op de kennis over dit deel van de binnenstad van Groningen. Bovendien zou het onderzoek informatie kunnen opleveren over de gaafheid van het bodemarchief en de hoeveelheid grondsporen in de directe omgeving.

Afb. 2. De kadastrale minuut uit ca. 1832 met onderzoekslocatie rood omkaderd.

1.4 Beknopte voorgeschiedenis en archeologische verwachting

Op de kadastrale minuut uit ca. 1832 is het zuidelijk deel van het onderzoeksterrein bebouwd, het noordelijk deel is onbebouwd (afb. 2). De toegang tot deze bebouwing loopt via een naar de Gelkingestraat leidende steeg. Uit de vogelvluchtkaat van Haubois uit 1643, geplaatst op de huidige kadastrale minuut, valt niet met zekerheid op te maken of het onderzochte terrein in die tijd bebouwd was.

Bekend is dat zowel de Herestraat als de Gelkingestraat deel uitmaken van het 11e-eeuwse stratenpatroon. We kunnen er dan gevoelig van gaan dat het terrein vanaf die tijd in gebruik was. Sporen uit de middeleeuwen zijn dan ook zeker te verwachten. Gezien de niet al te grote diepte van de ontgraving, zullen oudere sporen niet aangesneden worden.

1.5 Bodem

De stad Groningen ligt op de noordelijke uitloper van de Hondsrug, een stuwwal bestaande uit keileem en keizand. Deze stuwwal is ontstaan aan het eind van de voorlaatste ijstijd, toen het noordelijk deel van Nederland overdekt was met landijs. Op de flanken van deze stuwwal

werd in de laatste ijstijd door de wind zand afgezet, afkomstig uit het toen droogstaande Noordzeebekken.

De stad Groningen hoogde zichzelf in de middeleeuwen op met haar eigen afval en straatvuil. De op deze wijze ontstane kenmerkende antropogene laag bestaat uit bruinzwarte sterk organische aarde, die de aan het Duits ontleende naam 'steigeraarde' heeft gekregen en als zodanig bekend staat binnen de archeologie. In het gebied rond de onderzoekslocatie bedraagt de dikte van het pakket steigeraarde tussen de 2 en 3 meter.

2. Werkwijze

Met een graafmachine werd in de eerste werkput circa 45 cm bovengrond verwijderd, waarna het vlak handmatig werd opgeschoond en alle zichtbare funderingen werden vrijgelegd. Helaas kon de opgraving niet naar behoren worden uitgevoerd door de werkzaamheden die de aannemer tegelijkertijd met de opgraving verrichtte (afb. 3). Mede door zijn tegenwerking en de geluidsoverlast is de opgraving tijdens de aanleg van het tweede vlak gestaakt. Bovendien zijn zonder overleg op een nog te onderzoeken deel van het terrein funderingspalen op een zodanig wijze geplaatst, dat de ondergrond ter plekke als definitief verloren moet worden beschouwd.

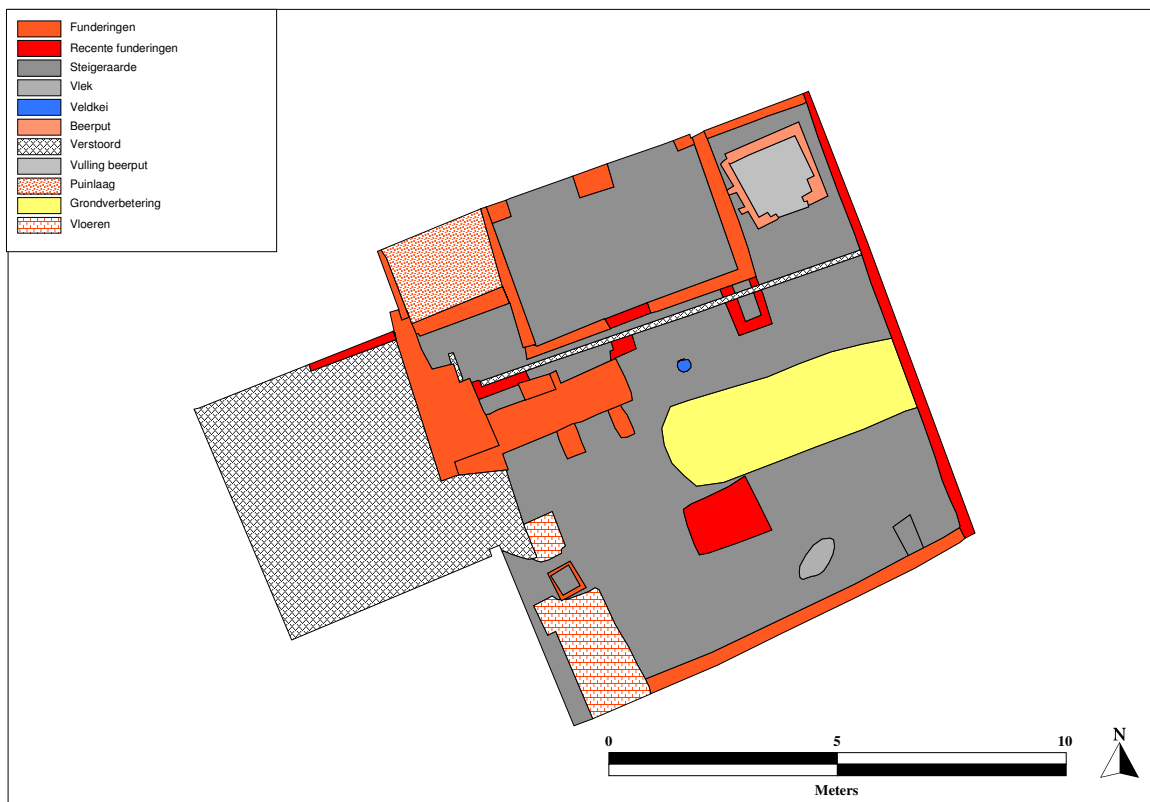
De technische en administratieve gegevens van de opgraving zijn vermeld in bijlage 1.

Afb. 3. Tijdens de opgraving werden de bouwwerkzaamheden in de werkput niet gestaakt.

3. Resultaten

Afbeelding 4 geeft een overzicht van de sporen die in vlak 1 aangetroffen zijn. Zo bleek in de noordoosthoek van de onderzoeklocatie een uit kloostermoppen opgetrokken beerput te liggen, die blijkens een boring een diepte had van 2,60 meter (afb. 5). Onderin bevond zich nog een ca. 20 - 30 cm dikke laag beer. Hieruit kwam bij het boren een scherf van kogelpotaardewerk tevoorschijn.

Afb. 4. Herestraat 22: vlak 1 - sporenkaart

Een waterkelder, die tot kort voor de opgraving nog in gebruik was, lag centraal in het vlak (afb. 6). Naast deze grondsporen werden vooral funderingen opgetekend en enkele delen van bakstenen vloeren. De grond waarin deze funderingen en andere grondsporen zichtbaar waren bestond uit bruine humusrijke aarde met puinbrokjes (tuingrond of steigeraarde). Bij de aanleg van het tweede vlak werden rond de beerput middeleeuwse scherven verzameld uit deze humusrijke grond.

Noemenswaardig is verder nog een leemhoudende zandige baan, in oost-west richting, die mogelijk door de ingraving van de waterkelder is verstoord.

4. Aardewerk

Tijdens het archeologische onderzoek werd een geringe hoeveel archeologische vondsten verzameld, waaronder aardewerk. Bij het inpakken van het gewassen vondstmateriaal werd het spoornummer abusievelijk aangezien voor het vondstnummer, waardoor de meeste aardewerkvondsten niet meer aan een grondspoor te koppelen waren. Slechts van twee vondstnummers kon achterhaald worden aan welk spoor of welke laag zij gekoppeld waren. Beide bleken te zijn uitgeschreven bij de aanleg van vlak 2 en de betreffende vondsten zijn afkomstig uit ophooglagen rond de beerput (vnr. 11) en ten zuiden daarvan (vnr. 12). Vondstnummer 11 bestaat uit één rand- en vier wandfragmenten van lokaal vervaardigd kogelpotaardewerk dat volgens Kortekaas (1992: afb. VII-17) dateert uit de 13e of 14e eeuw. Vondstnummer 12 bestaat uit een dakpanfragment en een bodemfragment van een steengoedkruik uit Siegburg (Duitsland). Op basis van deze laatste scherf wordt een datering in de 14e of 15e eeuw gegeven.

Afb. 5. De middeleeuwse beerput met bakstenen wand, omringd door funderingen.

Afb. 6. In het midden van de foto de in gele baksteen gemetselde koepel van de waterkelder.

5. Synthese en conclusies

Ondanks de abominabele omstandigheden waaronder gewerkt werd, zijn toch sporen vastgelegd die bevestigen dat het terrein in de late middeleeuwen in gebruik was. Hierop wijzen de vondsten van laat-middeleeuws aardewerk en een beerput, opgetrokken uit kloostermoppen.

Van de funderingen kon, behalve de moderne, geen scherpere datering dan nieuwe tijd gegeven worden, daar veel funderingen bestonden uit hergebruikte bakstenen van verschillende afmetingen. De lemige zandbaan in de werkput kan een grondverbetering voor een fundering geweest zijn. Deze baan komt ongeveer overeen met de noordgevel van de behuizing die op de kadastrale minuut van 1832 staat afgebeeld. De vondst van laat-middeleeuws aardewerk, slechts enkele decimeters onder het bestaande maaiveld geeft aan dat de meeste ophoging van de bodem al voor die tijd moet hebben plaatsgevonden.

De opgraving aan de Herestraat 22 toont aan dat in de binnenstad van Groningen het middeleeuwse bodemarchief zeer dicht aan de oppervlakte ligt en dat ook bescheiden lijkende ingrepen dit bodemarchief aantasten.

Literatuur

Kortekaas, G.L.G.A., 1992. Het middeleeuwse inheemse aardewerk. In: P.H. Broekhuizen, H. van Gangelen, K. Helfrich, G.L.G.A. Kortekaas, R.H. Alma & H.T. Waterbolk (red.), *Van boerenerf tot bibliotheek. Historisch, bouwhistorisch en archeologisch onderzoek van het voormalig Wolters-Noordhoff-Complex*. Groningen, pp. 235-262.

Bijlage 1. Technische en administratieve gegevens

Provincie / Gemeente / Plaats:	Groningen / Groningen / Groningen
Straat:	Herestraat 22
Kaartblad:	07D
Kadastraalnr:	3244
Coördinaten:	233.851; 581.846, 233.845; 581.858, 233.867; 581.870, 233.877; 581.853.
Archis onderzoeksmelding:	5673
Opdrachtgever:	Gemeente Groningen
Betrokken instanties/personen:	Gemeente Groningen (Gemeentelijk archeoloog G.L.G.A. Kortekaas) Archeological Research & Consultancy (ARC bv)
Medewerkers:	J. Hielkema (ARC bv) J. Huis in 't Veld (ARC bv)
Complex:	Stadskern
Periode:	Middeleeuwen/nieuwe tijd
Geomorfologie:	Keileemrug
Type bodem:	Keizand
Hoogte:	8,50 m +NAP
Opgravingsperiode:	3-12-2003 t/m 17-01-2004
Bewaarplaats bodemvondsten:	Gemeentelijke bewaarplaats voor Bodemvondsten Westerbinnensingel 48 9718 BV Groningen

Kaarten en afbeeldingen:

De kaarten zijn van de hand van J. Buist en A.R. Wieringa (Gemeente Groningen, Dienst RO/EZ). De copyrechten berusten bij de Stichting Monument & Materiaal/Gemeente Groningen, Dienst RO/EZ.